

Квадратні дужки [...] можна використовувати як засіб для групування складної комбінації індексів УДК з метою чіткішого позначення зв'язку між ними, але у фасетній класифікації їх не застосовують. Групування використовують, коли тема, позначена двома або більше індексами (поєднаними між собою знаками плюс, наскісною рисою чи двокрапкою), як ціле підрозділяється далі за допомогою двокрапки або загальних чи спеціальних визначників. Наприклад:

342.7:614.2](477) Захист прав і свобод людини у сфері охорони здоров'я: виклики та реалії реформ; 528+349.417]:004.9 ГІС-технології в геодезії та землеустрої

При фасетній класифікації розкладаємо індекси УДК (останній приклад) на складені без використання квадратних дужок:

528:004.9

349.417:004.9

004.9:528

004.9:349.417

Для зручнішого індексування та спрощення пошуку перевагу надаємо саме фасетній класифікації, оскільки вона має ширші можливості для знаходження інформації як у друкованому каталозі, так і в онлайн-вигляді (пошук за УДК розпочався ще з 1960-х років, тому її автоматизацію можна розглядати як три різні та функціонально взаємозалежні частини: автоматизація графіків УДК (таблиці УДК, що містять прості поняття; індекс УДК, що містить складні коди та Рубрикатор (можливо, тезаурус)), автоматизація пошуку даних з УДК і автоматизація процесу класифікації). Можна охарактеризувати фасетну класифікацію як ключові слова мовою цифр.

*Марина Ахвердова,
старший науковий співробітник відділу
класифікаційних систем Книжкової палати України*

ІСТОРИЧНІ РОЗВІДКИ

УДК 94:[331.105.443:655](477.83-25)"185/190"

Ігор Берест,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри інформаційної, книжкової

та бібліотечної справи Української академії друкарства

"Товариство поступове львівських друкарів" як приклад профспілкового життя Львова II половини XIX століття

Проаналізовано ситуацію в середовищі профспілок львівських друкарів, що сприяла утворенню "Товариства поступового". Акцентовано на важливому значенні профспілкових організацій у системі захисту економічних інтересів робітників краю, особливостях розвитку професійного руху в умовах поліетнічного суспільства Галичини в II половині XIX століття.

Ключові слова: профспілка, робітники, товариство, друкарі, страйк, "Товариство поступове".

Актуальність теми дослідження полягає у надзвичайній важливості профспілкового руху як невіддільного складника соціально-економічного розвитку будь-якої цивілізованої країни. Окреслена проблематика має важливе наукове значення, оскільки дає змогу проаналізувати одне з найважливіших питань — історичний досвід діяльності профспілкових організацій Львова, зокрема ті аспекти, що становили об'єкт комплексних досліджень.

Наукова новизна пропонованої розвідки полягає у тому, що вона є однією з перших спроб системного наукового дослідження діяльності професійних спілок на території Східної Галичини II половини XIX ст. Оскільки у вітчизняному науковому середовищі бракує комплексних досліджень із цієї теми, використано матеріали польського походження.

Серед організацій Львова, створених під егідою "Стоваришування взаємної допомоги членів друкар-

ської справи", виокремимо "Товариство поступове львівських друкарів" (Towarzystwo Postępowe drukarzy lwowskich), члени якого поділяли соціал-демократичні погляди. Вперше в територіальних межах Європи такі товариства було створено у Німеччині та Австрії.

Під впливом соціал-демократичних ідей, що тоді панували у суспільстві, "Товариства поступові" увійшли в історію друкарської справи окремих коронних країв завдяки розробленню й наполегливому відстоюванню умов тарифних угод. Зокрема, звістка про радикальні дії поступовців в Австрії та Угорщині доволі швидко дійшла до Львова, де за ініціативою австрійських колег вирішили створити аналогічну організацію, проте з власними програмними документами.

Ініціатива заснування "Товариства поступового" належала членам "Стоваришування взаємної допомоги членів друкарської справи", які скликали позачергове засідання управи, а згодом і загальні збори для ко-

лективного обговорення й вирішення цього питання. Було складено "Проект цінника львівських друкарів", створено компетентний орган — Тарифну комісію у складі: голова — Ф. Фердинандього, секретар — А. Тодшиндлер, члени: С. Байле, А. Маньковський, Я. Саміцький, Г. Мотилевський і Я. Вартинський [1, s. 59].

Діяльність Стоваришування взаємної допомоги, хоч і була вкрай важливою, проте здебільшого передбачала матеріальну допомогу в разі хвороби, непрацездатності або смерті, натомість питання поліпшення умов праці, підвищення заробітної платні перебували на другому плані.

Ідея заснування "Товариства поступового" давно визрівала серед львівських друкарів, що прагли створити організацію, яка, в разі потреби, доповнювала би дії Стоваришування взаємної допомоги. Отже, на базі професійної спілки друкарів було започатковано Статутну комісію. Її члени, використовуючи досвід віденських поліграфістів, підготували проект статуту "Товариства поступового", що вийшов у друкарні Е. Віняжа 1 вересня 1869 р. Окрім цього, представники управи Стоваришування взаємної допомоги скликали 12 вересня того самого року позачергові збори, на яких було колективно обговорено та ухвалено цей документ [2, s. 111].

Відтак від імені Статутної комісії А. Тромпетеур звернувся з письмовою заявою до управління Галицького намісництва з проханням про затвердження статуту "Товариства поступового". Оскільки відповідь від урядовців довго не надходила, спілчани навідалися до управи намісника, проте їх заспокоїли і переконали розійтися по домівках. На той час у Львові вже були обізнані з успіхами аналогічних товариств Відня, Праги, Будапешта, Берна, Трієста й інших міст Австро-Угорщини. Головною метою цих об'єднань була боротьба за кращі умови праці, гідну зарплатню, за виборчі та політичні права, поліпшення життя друкарів. Ймовірно, що загроза робітничих протестів спонукала владні структури прискорити виконання вимог працівників.

19 жовтня 1869 р. нарешті надійшла відповідь із намісництва: *"Рескриптом від 8 жовтня року божого за номером L. 45096, високе Намісництво доручило забезпечити Комітет двома екземплярами статутів "Товариства поступового" львівських друкарів і урочисто повідомити, що проти них нема жодного дорікання"* [2, s. 111].

Перші загальні збори членів "Товариства поступового львівських друкарів" відбулися 21 листопада 1869 р. у малій залі міської ратуші. З 76 заявлених осіб присутніх було лише 40. Зібрання розпочав А. Тромпетеур, оголосивши рескрипт влади про затвердження статуту "Товариства поступового".

Відбулися й вибори керівного складу: головою обрали Ф. Фердинандього, його заступником — Я. Недопада, а О. Мотилевського, Ю. Сенюка, Л. Шмайковського, Л. Зубалевича і А. Тондшидлера — членами головного відділу [1, s. 63].

На наступному засіданні правління "Товариства поступового", що відбулося 2 грудня 1869 р., О. Мотилевський зауважив, що про *"вхід в життя "То-*

вариства Поступового" львівських друкарів сповістити слід, разом з представленням статуту, як власників і орендарів друкарень на місці, так і в цілій Галичині; такожі всіх осіб, яких наука і робота з друкарським ремеслом об'єднує" [2, s. 111].

На засіданні серед присутніх були делегати з Дрогобича (Колкевич і Шафер), Кракова (Куровський і Тітц), Львова (Губерт, Гудец, Маньковський, Мерта, Навроцький, Обірек, Пашковіц, Возняк, Згодзінський і Гришецький), Перемишля (Лазор і Гумада), Жешува (Зімбінський), Самбора (Гілар), Тернополя (Кац). Головою обрали Куровського з Кракова, заступником — Губерта зі Львова, секретарями — Обірека зі Львова і Лазора з Перемишля. У голосуванні взяло участь майже 60 учасників [1, s. 96].

Першочерговим завданням "Товариства поступового" було розв'язання проблеми встановлення єдиних справедливих тарифів на оплату виконаної роботи у друкарській галузі. Було створено Тарифну комісію, члени якої, зокрема, для складачів шрифтів визначили тижневу зарплату в розмірі 10 фл. і 17 цн. за тисячу набраних літер. Вимоги щодо розгляду розроблених тарифів, викладені в окремих листах, від імені "Товариства поступового" подали власникам друкарень [3, s. 84—85].

Вимоги, які чи не вперше торкалися виробничого процесу, приватні підприємці сприйняли з обуренням і незадоволенням. Зокрема, власник друкарні К. Піллер висловив пропозицію перенести обговорення цін на майбутнє, вважаючи встановлені тарифи невиваженими й завищеними. Однак, згідно з умовами Тарифної комісії, на ухвалення рішення власники друкарень мали два тижні.

"Товариство поступове" від перших днів опікувалося різними боками життя і праці робітництва, підтримуючи його морально та матеріально [2, s. 111—112].

На пропозицію Ю. Сенюка 14 січня 1870 р., щоб unikнути зловживань й непорозуміння, було вирішено виготовити власну печатку. Стосовно її дизайну дійшли думки, що *"оскільки Стоваришування взаємної допомоги вживає вже у своїй печатці друкарський герб, то товариство обере собі герб зображення першодрукаря Гутенберга, а по обох сторонах слова: "Towarzystwo Postepowe drukarzy lwowskich"* [1, s. 64].

20 січня 1870 р. закінчився двотижневий термін вимоги щодо запровадження нової тарифної ціни на виконання робіт. Ймовірно, відповіді від власників підприємств не надійшли, оскільки у суботу, 22 січня, секретар "Гурту Лівиці" Щ. Беднарський розіслав робітникам друкарень Львова циркуляр, в якому вимагав максимальної зваженості та взаємної солідарності під час акційних дій за встановлення справедливої оплати в усіх друкарнях. А "Товариство поступове" запропонувало власникам поліграфічних підприємств міста терміново відрядити по два добре поінформованих делегати для перемовин до Стоваришування взаємодопомоги на 13 годину 23 січня 1870 р. [2, s. 112].

У зазначений час розпочалися перемовини, на які в супроводі управителів прибули власники друкарень

К. Піллер, Е. Віняж, М. Поремба, С. Гучковський, Г. Ясінський, О. Вогель і В. Манецький. Робітниче товариство представляли Ф. Фердинандьєго, А. Маньковський та Ф. Гладишевський.

Робітнича делегація запропонувала обговорити й узгодити проект цінника, але принципи (власники друкарень та літографій міста) висунули свій ультиматум. На протигагу умовам працівників підприємці запропонували встановити ще нижчі ціни на виконані роботи, а у разі незгоди — звільнити з роботи за непослух чи закрити підприємства загалом. Зокрема, у відповідь на пропозицію працівників з оплати праці складальника шрифтів — 10 фл. 17 цн. за 1000 знаків принципи запропонували лише 18 центів. Звичайно, такий тариф делегати від робітників не прийняли. Перемовники узгодили лише 10-годинний робочий день. Засідання, що тривало до пізньої ночі, фактично закінчилося безрезультатно [1, s. 65].

Уранці 24 січня 1870 р. чимало працівників друкарень зібралися біля міського арсеналу. Багато з них перебували у стані розпачу: по-перше, власників не переконали прийняти демократичний тариф на оплату робіт, по-друге, погрожували знизити оплату та закрити підприємства.

У цих умовах "Товариство поступове" та "Гурт лівиці" взяли на себе провідну роль, особливо у тлумаченні конфлікту, консолідації й організації робітничого середовища. Першим кроком стала підготовка, публікація та розповсюдження відкритого листа серед робітничої спільноти й населення міста: *"Листівки з інформацією про припинення видання журналів, як і статті в журналах про змову робітників витлумачили ми все як накручування публіки, несвідому візію наших взаємин і виробничі стосунки з принципами для забезпечення суспільних потреб друкарів, спричинили нас до пояснення і передання цілого перебігу нашої справи на суд публічної думки."*

Наша зарплата вже понад 40 років стоїть на одному і тому самому рівні. Наприкінці грудня, в результаті нашого тиску, дали відповідь, в якій взяли пропонуваній тимчасовий віденський цінник, однак так обрізаний, що про прийняття його мови бути не могло. У відповідь на це, 6-го січня (1870 р.) ми подали прохання до власників друкарень, щоб замість пропонуваного тимчасового віденського цінника, платили нам згідно з цінником, представленим від нас. І наше прохання мало наслідок. В деяких друкарнях вже 8, а в усіх інших — 15 січня виплатили за нашим цінником. 16 січня мали власники друкарень у справі цінника засідання, з якого протокол послано нам до оцінювання.

На 23 січня ми скликали власників друкарень для уточнення. Попереднього дня, в суботу 22 січня, вже не хотіли нам виплатити згідно з нашим цінником, а в деяких підприємствах виплатили тільки аванс, в деяких взагалі нічого.

Найбільша суперечка полягає в наступному: робітники отримують 17 цн. за 1000 поскладаних літер, а хочуть встановити 19 цн. за 1000 літер. Таким чином розраховуючи, що хороший працівник, складаючи 10 000 літер щодня відповідно до пред-

ставленого цінника, може заробити 1 фл. 90 цн. за 10 годин. Власники друкарень, попередньо змовившись і не бажаючи зробити поступки, обчислення на літери давали тільки 18 цн. за 1000 букв.

Після закінчення спільного засідання власники друкарень через д-ра Г. Ясінського зачитали наступну резолюцію: "Оголосить панове своїм колегам, і від того, що ми тут сьогодні ухвалили, зобов'язавши себе даним словом, ми не відступимо; а коли ви не пристанете на те, на 18 цн., всі ми позачиняємо друкарні". Так було сказано в неділю о годині 11 ночі.

Від товаришів друкарської справи, у Львові. Дня 27-го січня 1870 року" [1, s. 65].

Протистояння власників друкарень та спілчан потребувало змін, відтак наступним кроком стало розширення повноважень членів Тарифної комісії, за якими А. Маньковського, П. Андрешка, С. Байле, Ю. Сенюка і А. Тодшиндлера визнали уповноваженими від "Товариства поступового", надаючи їм повноту влади від учасників конфлікту, який перейшов у фазу страйкової боротьби.

Попри великі морози (сягали до -30⁰С), страйкарі щоденно виходили на вулиці міста. Через тиждень протистояння, як стверджують джерела, страйк було припинено. В історичній літературі радянських часів дослідники зазначають про переможне завершення протистояння, але жодного слова про те, що його організувала професійна спілка "Товариство поступове". Принципи не пристали на тариф робітників, однак оголосили про збільшення розцінки на 1 цент за 1000 складених літер. Перемога, хоч і мізерна, була за спілчанами на чолі з "Товариством поступовим" [4, s. 7].

10 липня 1870 р. відбулися загальні збори, на яких було проведено вибори нового правління Товариства. Головою обрали Я. Недопада, заступником — Й. Вишневецького, членами правління — Л. Зубалеви-ча, А. Тодшиндлера, В. Яремчишина, Я. Маколондру і Щ. Беднарського.

Управа "Товариства поступового" також звернулася з відкритим листом до робітників Львова зібрати пожертву, надати підтримку й допомогу кравцям: *"Колеги! Ми є знов свідками дуже сумної драми — боротьби праці з капіталом. І ось дуже значне число робітників кравецької професії, доведених до крайності, через цілковите безробіття. Тому вирішили завоювати собі своє з точки зору матеріальних сьогоднішніх взаємин — покращання своєї долі! Постішаймо з допомогою."*

Тому правління "Товариства поступового", згідно з побажанням багатьох членів, запрошує всіх, добре оцінюючих в таку критичну і стислу за своєю солідарністю хвилиною — до найцедрішого і швидкого внеску на користь таких, як ми колись воюючих і беззахисних борців!" [1, s. 69]. У короткий термін було зібрано й передано кравцям-страйкарям 28 флоринів допомоги.

Про поширення хвилі робітничої солідарності за межі Львова свідчить той факт, що львівські друкарі, отримавши звістку про страйк робітників у Пешті, на засіданні правління 14 червня 1872 р. ухвалили рішення про щотижневе відрахування 10 центів від кожного працівника у фонд угорських страйкарів до закінчення їхніх протестів [5, s. 48].

Для зростання популярності серед друкарів і населення міста "Товариство поступове" періодично вдавалося до організації відкритих лекцій відомих науковців, було ухвалено рішення залучати до таких заходів якомога більше учнів друкарень. Зокрема, у часописові Czcionka уміщено подяку від управи товариства д-ру Т. Скальковському за змістовну лекцію: *"Наше правління вважає собі за найменший обов'язок скласти нинішньому лектору найсердечніші вияви вдячності і подяки вельмишановному пану д-ру Тадеушу Скальковському, який незважаючи на труднощі свого завдання з визнаною гідною витривалістю присвятив сьогодні членам нашого товариства бажаний предмет своєї доповіді"* [6, s. 24].

Молодь доволі активно залучали до навчання письма, читання книг й періодичних друкованих видань, адже при "Товаристві поступовому" діяла бібліотека, яку регулярно поповнювали благочинці й меценати. Зокрема, збереглося звернення голови товариства до колег Губриновича і Шмідта, львівських книгарів, чий внесок до бібліотеки "Товариства поступового" був найбільший, за що правління спілки висловило добродійникам найсердечнішу подяку [7, s. 96].

У травні 1872 р. члени Статутної комісії від "Стоваришування взаємної допомоги членів друкарської справи" та "Товариства поступового" розробили статут "Першої профспілкової друкарні", про що свідчать дописи на сторінках часопису Czcionka. Зокрема, у короткому повідомленні зазначено, що важливою і радісною новиною можна поділитися зі всіма колегами, адже 2 липня буде остаточно затверджено статут нової друкарні [8, s. 45—46].

Значення друкованого органу — газети Czcionka — для діяльності "Товариства поступового" було надзвичайно вагомим. Помітно зростала відповідальність авторів за вірогідність та якість матеріалів, оскільки згідно з розпорядженням Міністра внутрішніх справ Австро-Угорщини № L.14 477 від 12 вересня 1872 р. газету було визнано фаховим виданням, але за умови, якщо воно не міститиме белетристики, а публікації стосуватимуться винятково друкарських справ [9, s. 106].

У листопаді 1872 р. у Львові розпочався наступний етап боротьби за встановлення справедливих тарифів на виконані роботи. На засіданні правління "Товариства поступового" 14 листопада 1872 р. ухвалено рішення розіслати проект тарифних розцінок до друкарських товариств Львова та інших міст з нагоди початку тарифного руху. У львівській пресі оприлюднено таке повідомлення: *"Тарифна комісія, представляючи нам справу п'ятимісячної невтомної роботи, виконала на відмінно своє завдання..."* [10, s. 137].

21 грудня 1872 р. відбулися збори, на яких члени Тарифної комісії подали на затвердження остаточний ціник для оплати виконаних робіт. Проте цьому завадив комісар поліції Косса, котрий, посилаючись на 21 параграф закону від 15 листопада 1867 р., наголосив, що "Товариство поступове" порушило положення статуту і через це розпустив збори. Крім цього, комісар конфіскував усю підготовлену документацію та список осіб, присутніх на зборах.

Наслідком цієї непередбаченої події було судове слідство. Проте суд не виявив ознак злочину учасників зборів, а лише констатував перевищення повноважень, визначених у статуті товариства, та службову недбалість спілчан [1, s. 71].

Попри попередження поліції та судову тяганину, члени Тарифної комісії "Товариства поступового" до наступних загальних зборів підготували для затвердження ціник, в якому встановили тариф оплати у розмірі 20 цн. за 1000 знаків.

Важко сказати, чи це була змова власників та керівників друкарень, чи надто сумлінна робота комісаріату поліції, але 31 грудня 1872 р. голова "Товариства поступового" А. Тромпетеур отримав від дирекції поліції Львова листа, в якому було зазначено: *"...Від себе, "Товариство поступове львівських друкарів", у зв'язку з цією ситуацією сповіщаємо, що відповідно до подальшого розпорядження Намісництва, діяльність товариства надалі повинна залишитися обмеженою до прийняття правочинного рішення щодо самого товариства.*

Львів, 31 грудня 1872 р. підпис Шмідович" [11, s. 3—4].

Уранці 2 січня 1873 р. поліція провела обшук у приміщенні "Товариства поступового" у Львові, внаслідок чого було вилучено готівку, акти, протоколи, фінансові звіти, книжки бібліотеки й перевезено до поліцейського відділку на тимчасове зберігання, доки у судовому порядку не буде ухвалено відповідне рішення щодо подальшої долі товариства.

У газеті Czcionka вміщено роз'яснення щодо цієї справи: *"Отже, виникає питання, що правда нам вже відоме, за яких обставин закрили нам товариство? На це питання найточніше можуть відповісти особи, які на аудієнціях вдавали смиренних і погоджувались з проханнями і всіма рішеннями товариства.*

Проте вони не можуть зрозуміти людей, котрі не бажать гинути з голоду і, принаймні, не бажать погіршення свого здоров'я, а лише бажать правильно оплачуваної роботи для того, щоб можна було щось відкласти. Ось в цьому і полягає наша провина. Це і є нашим злочином, що ми приходимо до відчуття власної гідності. У деспотичних державах існують закони, що не дозволяють знуцання над тваринами. Але деякі роботодавці хотіли б, щонайменше, зробити з нас сліпе знаряддя своєї волі. Хотіли б нас бачити в душевному розладі, бо то є вода на їх млин — отже, не потрібно їм і товариство.

Розголос тарифної справи є головним нашим злочином, в результаті якого розпущено "Товариство поступове". Не втрачати надії, створити нове товариство, встановити тариф!" [12, s. 5—6].

Автор статті закликав робітників до солідарності, взаємопідтримки, організації й роботи над новим статутом і одночасно радив затвердити вже розроблений тариф, щоб виявити незламність духу. Також він зауважував, що після закриття львівського "Товариства поступового" було заборонено діяльність аналогічних спілок у Граці, Відні й інших містах Австро-Угорщини [12, s. 5—6].

Поліцейські приписи та свавілля щодо "Товариства поступового" львівських друкарів лише на певний час спричинили пригніченість, страх, безпорадність і невизначеність щодо подальших дій у робітничих лавах. Натомість реальне становище спонукало спілчан до радикалізації, посилювало прагнення довести до логічного завершення розпочату боротьбу.

Список використаної літератури

1. *Bober A. W.* Historia drukarń i stowarzyszeń drukarskich we Lwowie / Adam Wiktor Bober. — Lwow: Drukarnia Zakładu Narodowego Ossolińskich, 1926. — 242 s.
2. *Bednarski S.* Materiały do historii o drukarniach w Polsce, a mianowicie o drukarniach lwowskich i prowincjonalnych / S. Bednarski. — Lwow : Nakładem i drukiem autora, 1888. — 136 s.
3. *Cennik Lwowski // Przewodnik dla spraw drukarsko-litograficznych i t.p.* — № 11. — 15 czerwca 1889.
4. *Papée F.* Historia miasta Lwowa w zarysie / Fryderyk Papée. — Lwow : Gmina Król. Stoł. Miasta Lwowa, 1894. — 214 s.
5. *Sprawozdania z czynności Towarzystw // Czcionka.* — № 12. — 17 czerwca 1872.
6. *Sprawozdania z czynności Towarzystw // Czcionka.* — № 6. — 16 marca 1872.
7. *Podziękowanie // Czcionka.* — № 24. — 19 września 1872.
8. *Czcionka.* — № 12. — 17 czerwca 1872.

9. *Kronika świata drukarskiego // Czcionka.* — № 27. — 9 października 1872.
10. *Czcionka.* — № 35. — 4 grudnia 1872.
11. *O rozwiązaniu Towarzystwa Postępowego // Czcionka.* — № 1. — 4 stycznia 1873.
12. *Dzień 31-go grudnia 1872 // Czcionka.* — № 2. — 9 stycznia 1873.

В статтє сдєлана попытка проаналізувати ситуацію в середє профсоюзів львівських печатників, що привело к образованію "Общества постепенного". Акцентировано на важном значенні профсоюзної організації в системє зашиты економіческих интересов рабочих края, особенностях развития профессионального движения в условиях полиэтнического общества Галичины во II половине XIX века.

The article attempts to analyze the situation in the union of Lviv printers, which led to the formation of a "Graduate Society". The emphasis is placed on the importance of trade unions in the system of protecting the economic interests of the workers of the region, the peculiarities of the development of professional movement in the conditions of the polyethnic society of Galicia in the second half of the nineteenth century.

Надійшла до редакції 1 грудня 2017 року

УДК 930.2:[098.1:351.751.5](477)"192/193"

Лариса Дояр,

кандидат історичних наук, доцент,
старший науковий співробітник Державного архіву друку
Книжкової палати України

Практика заборони книжок в УСРР (1919—1937 рр.): історіографічний аспект

У статті порушено проблему заборони книжок у Радянській Україні в міжвоєнний період (1920—1930-ті рр.), коли в республіці панував режим диктатури пролетаріату, проголошений першою Конституцією УСРР від 10 березня 1919 року і умовно трансформований у режим соціалістичної демократії згідно з третьою Конституцією УСРР від 30 січня 1937 року. Досліджено історіографію питання щодо встановлення ідеологічного контролю над суспільством, організації цензури, практики вилучення та знищення неприйнятних для влади книжок, проаналізовано відповідний понятійний апарат, оцінено сутність процесів, пов'язаних із гонитвою та переслідуванням книжок.

Ключові слова: політична цензура, ідеологічний контроль, списки заборонених книжок, репресії, Великий терор.

Спочатку було Слово... Ця загальновідома сакральна сентенція, на жаль, завжди наражалася на проблему виживання Книги як такої. При цьому переслідуванням піддавалися не тільки книгодруки, а й рукописи, виконані на давньоруському пергаменті. Згадаємо лише "Ізборник Святослава", що у далекому XI ст. містив список заборонених книжок. І це при тому, що від часів зародження цивілізацій і до появи електронної альтернативи фіксації та збереження думок,

Книга залишалася єдиним повноцінним вмістилищем оприлюднених за допомогою пера інтелектуальних констатацій людства.

З особливими зусиллями до власного читача Слово пробивалося у часи диктаторських режимів, зокрема за доби диктатури пролетаріату, яка в Україні тривала впродовж 1919—1937 рр. — у період між першою (від 10 березня 1919 р.) та третьою (від 30 січня 1937 р.) Конституціями УСРР-УРСР. Відомий український